

**THE ROLE OF PLAY ACTIVITY IN SOCIAL-EMOTIONAL
DEVELOPMENT IN PRESCHOOL CHILDREN**

Madrimova Shaydo Madrim qizi

CSPU, Logopedial direction

Allamuratova Roza Farxadovna

CSPU, Logopedial direction

Ilmiy rahbar: Amangeldiyev Sirojiddin

Teacher

Abstract

This thesis analyzes the psychological and pedagogical mechanisms of game activity in the process of socio-emotional development in preschool children. The purpose of the study is to substantiate the formation of emotional management, empathy, social rules and communication competencies through the game. Observation, pedagogical diagnostics and comparative analysis are used as methodological approaches. The scientific novelty is to highlight the developmental resources of the game in an integrated model with socio-emotional indicators.

Keywords: social-emotional development; play-based activity; pretend play; empathy; emotional self-regulation; communication; cooperation.

**MAKTABGACHA YOSDAGI BOLALARDA IJTIMOYIY-EMOTSIONAL
RIVOJLANISHDA O’YIN FAOLIYATINING O’RNI.**

Annotatsiya

Ushbu tezisdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional rivojlanish jarayonida o‘yin faoliyatining psixologik-pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi o‘yin orqali emotsiyalarni boshqarish, empatiya, ijtimoiy qoidalarni o‘zlashtirish va muloqot kompetensiyalarining shakllanishini asoslashdir.

**“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Metodologik yondashuv sifatida kuzatuv, pedagogik diagnostika va taqqoshlama tahlil qo‘llanadi. Ilmiy yangilik o‘yinning rivojlantiruvchi resurslarini ijtimoiy-emotsional ko‘rsatkichlar bilan integratsiyalashgan modelda yoritishdan iborat.

Аннотация

В данной диссертации анализируются психолого-педагогические механизмы игровой деятельности в процессе социально-эмоционального развития детей дошкольного возраста. Цель исследования – обосновать формирование навыков управления эмоциями, эмпатии, социальных норм и коммуникативных компетенций посредством игры. В качестве методологических подходов используются наблюдение, педагогическая диагностика и сравнительный анализ. Научная новизна заключается в выделении развивающих ресурсов игры в интегрированной модели с социально-эмоциональными показателями.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy-emotsional rivojlanish; o‘yin faoliyati; rolli o‘yin; empatiya; emotsional o‘zini boshqarish; muloqot; hamkorlik.

Ключевые слова: социально-эмоциональное развитие; игровая деятельность; ролевая игра; эмпатия; эмоциональная саморегуляция; общение; сотрудничество. Maktabgacha yosh davri shaxsning ijtimoiy tajribani egallashi, emotsiyalarni tanishi va boshqarishi, o‘zini va boshqalarni anglash kabi jarayonlar jadallashadigan poydevor bosqichdir. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish mazmunan ikki yo‘nalishni birlashtiradi: bir tomondan, bola o‘z emotsiyalarini farqlash, nomlash, ifodalash va tartibga solish ko‘nikmalarini shakllantiradi; ikkinchi tomondan esa, u boshqa odamlarning holatini tushunish, empatiya bildirish, muloqotga kirishish, guruh qoidalarini qabul qilish va hamkorlikda faoliyat yuritish kompetensiyalarini o‘zlashtiradi. Mazkur kompetensiyalar maktabga tayyorgarlikning faqat intellektual emas, balki psixologik va ijtimoiy pishiq yetilganlik mezonlarini ham belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, o‘yin faoliyati

**“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

maktabgacha ta’lim didaktikasida oddiy ko’ngilochar jarayon emas, balki bolaning ijtimoiy tajribani “sinab ko’rish” va “ichkilashtirish” imkonini beradigan yetakchi rivojlantiruvchi faoliyat sifatida talqin qilinadi [1]. O’yin sharoitida bola xavfsiz muhitda xatolarga yo‘l qo’yishi, ularni tuzatishi, rol va qoidalar doirasida o‘z xulqini qayta qurishi mumkin; aynan shu “tajriba maydoni” ijtimoiy-emotsional sohaning nozik mexanizmlarini qo‘llab-quvvatlaydi.

O’yin faoliyatining ijtimoiy-emotsional rivojlanishdagi ta’sirini izohlashda madaniy-tarixiy yondashuv alohida metodologik imkoniyat beradi. Ushbu yondashuvda rivojlanish bolaning kattalar va tengdoshlar bilan hamkorlikdagi faoliyati jarayonida, ijtimoiy belgilangan vositalar va qoidalar orqali yuz berishi ta’kidlanadi [1]. O’yin esa mazkur vositalarning eng moslashuvchan shakli bo‘lib, unda belgi, ma’no va harakat bir butun tizimga birlashadi: masalan, “do‘kon”, “shifoxona” yoki “oilaviy” rolli o‘yinlarda bola ijtimoiy rollarning ma’nosini, muloqot formulalarini, navbat kutish, kelishish, mas’uliyatni bo‘lishish kabi normativ talablarni tabiiy ravishda bajarishga majbur bo‘ladi. Bu jarayonda emotsional o‘zini boshqarish o‘z-o‘zidan talabga aylanadi: bola rolda qolish uchun impulsiv reaksiyalarni cheklaydi, xafa bo‘lsa ham o‘yin qoidalarini buzmaslikka urinadi, muvaffaqiyatsizlikni “syujet” doirasida qabul qiladi. Shunday qilib, o‘yin emotsional irodaviy nazoratning psixologik treningiga aylanadi.

O’yin jarayonida empatiya va ijtimoiy sezgirlikning shakllanishi ham alohida mexanizmlar bilan ta’minlanadi. Bola tengdoshining kayfiyatidagi o‘zgarishni ko‘rishi, uning niyatini taxmin qilishi, o‘yin syujetini davom ettirish uchun hamkorining xohishini inobatga olishi kerak bo‘ladi. Bu esa “boshqa ong”ni tushunish, ya’ni ijtimoiy kognitsiya elementlarini faollashtiradi. Psixologik tadqiqotlarda maktabgacha yoshda emotsiyalarni tanish va ularga mos javob qaytarish ko‘nikmalari muloqot sifati hamda kelgusidagi moslashuvchan xulq bilan bog‘liqligi ko‘rsatiladi [5]. O’yin aynan shu

**“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

bog‘liqlikni amaliy tajriba orqali mustahkamlaydi: bola hamkorini ranjitib qo‘ysa, o‘yin buziladi; aksincha, qo‘llab-quvvatlasa, syujet rivojlanadi. Natijada, ijobiy ijtimoiy tajriba emotsional jihatdan “mukofotlanadi” va barqaror xulq strategiyasiga aylanadi. O‘yin turlarining ijtimoiy-emotsional natijalari bir xil emas; ularni tahlil qilish metodik jihatdan muhim. Predmetli-amaliy o‘yinlarda (konstruktiv, qurish-yasash, manipulyativ) bola ko‘proq rejalashtirish, natijani kutish, muvaffaqiyatsizlikka chidamlilik kabi o‘zini boshqarish komponentlarini mashq qiladi; bu emotsional barqarorlikning asosi bo‘lib xizmat qiladi. Qoidali o‘yinlarda esa (harakatli va stol o‘yinlari) norma, cheklov va adolat mezonlari markazga chiqadi: yutqazishni qabul qilish, navbatni kutish, qoidani buzmaslik, raqobatda hamkorlikni saqlash kabi ko‘nikmalar shakllanadi. Rolli-syujetli o‘yinlar ijtimoiy rol repertuarini boyitadi, nutqiy muloqot, kelishuv, nizoni yumshatish, mas’uliyatni bo‘lishish mexanizmlarini kuchaytiradi [2]. Ayniqsa, rolli o‘yinlarda bola turli ijtimoiy vaziyatlarni modellashtirib, “qanday bo‘lishi kerak” bilan “qanday bo‘ldi” o‘rtasidagi farqni his qiladi; bu esa axloqiy hissiyotlarning (uyalish, pushaymon, iftixor) differensiasiyasiga yordam beradi. Tadqiqotning ilmiy-amaliy vazifasi o‘yin faoliyatini ijtimoiy-emotsional rivojlanish indikatorlari bilan bog‘liq holda baholash imkonini beradigan konseptual modelni asoslashdan iborat. Modelning markazida uch blokli bog‘lanish yotadi: birinchi blok o‘yin sharoitlari (rivojlantiruvchi predmet-muhit, vaqt, pedagogik fasilitatsiya, guruh dinamikasi), ikkinchi blok o‘yin jarayonining psixologik mexanizmlari (rolga kirish, qoida va ma’nolarni qabul qilish, hamkorlik, nizoni hal etish, refleksiya), uchinchi blok esa ijtimoiy-emotsional natijalar (emotsiyalarni tanish va ifodalash, o‘zini boshqarish, empatiya, ijtimoiy me’yorlarga moslashuv, kommunikativ tashabbus)dir. Ushbu bog‘lanish o‘yinni faqat “faoliyat turi” sifatida emas, balki boshqariladigan pedagogik resurs sifatida ko‘rishga imkon beradi. Pedagogning roli bu yerda o‘yinni to‘liq

**“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

“boshqarish” emas, balki nozik fasilitatsiya qilish, ya’ni syujetning tabiiy oqimini saqlagan holda, ijtimoiy-emotsional o’sishni rag’batlantiradigan sharoitlarni yaratishdir [3]. Masalan, nizoli vaziyatlarda kattalarning tayyor yechimni berishi o’rniga, bolalarni kelishuvga olib keladigan savollar, alternativ rollar yoki qoidani qayta kelishish imkonini taklif etishi o’zini boshqarish va ijtimoiy mas’uliyatni kuchaytiradi.

Metodologik jihatdan maktabgacha ta’lim sharoitida ijtimoiy-emotsional rivojlanishni o’rganish ko’p manbali baholashni talab etadi, chunki bola emotsiyasi vaziyatga kuchli bog’langan va faqat test bilan to’liq ochilmaydi. Shu sababli kuzatuv, pedagogik diagnostika va taqqoshlama tahlilning uyg’unligi asosli hisoblanadi. Kuzatuvda o’yin epizodlari bo’yicha mezonli qayd yuritish muhim: rol taqsimoti, o’yin qoidalariga rioya, emotsional reaksiyalar intensivligi, tengdoshga javob qaytarish, nizolar soni va ularni hal etish usuli. Diagnostik baholashda esa emotsiyalarni tanish, o’zini boshqarish va empatiya ko’rsatkichlarini yoshga mos metodikalar bilan aniqlash maqsadga muvofiq [5]. Taqqoshlama tahlil o’yin bilan sistematik shug’ullanish (rivojlantirilgan o’yin muhiti va pedagogik fasilitatsiya mavjud) hamda o’yin imkoniyatlari cheklangan guruhlar o’rtasida ijtimoiy-emotsional ko’rsatkichlar farqini ochib berishga xizmat qiladi. Bunda etika talablariga qat’iy rioya qilinadi: bolaning sha’ni va psixologik farovonligi ustuvor, natijalar esa stigmalashtirmaydigan tarzda talqin qilinadi.

O’yin faoliyatini pedagogik tashkil etishda bir muhim ilmiy muammo bor: maktabgacha ta’limda o’quv natijalarini “tezlashtirish” istagi o’yinni instrumentallashtirib, uni faqat didaktik topshiriqlar majmuasiga aylantirish xavfini tug’diradi. Bunday holatda o’yin o’zining erkinlik, tashabbus va ichki motivatsiya kabi rivojlantiruvchi xususiyatlarini yo’qotadi, natijada ijtimoiy-emotsional o’sish uchun zarur bo’lgan tabiiy hamkorlik va hissiy “sinov” maydoni qisqaradi [4]. Shu bois ilmiy asoslangan yondashuv o’yinning ikki qutbini muvozanatlashtirishni talab etadi: bir tomondan, o’yin erkin va bolaga

**“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

tegishli bo‘lishi; ikkinchi tomondan, pedagogik muhit maqsadga yo‘naltirilgan tarzda boyitilishi kerak. Boyitish deganda mavzuli atributlar, ochiq tugallangan o‘yin materiallari, turli rollarni qo‘llab-quvvatlaydigan nutqiy kartochkalar emas, balki muloqot va kelishuvga undovchi vaziyatli resurslar tushuniladi.

Tadqiqot doirasida o‘yinning ijtimoiy-emotsional rivojlanishga ta‘sirini kuchaytiruvchi shartlar sifatida quyidagilar konseptual jihatdan asoslanadi: tengdoshlar hamkorligini talab qiladigan syujetlar ulushini oshirish; qoidali o‘yinlarda adolat va navbat me‘yorlarini izchil mustahkamlash; rolli o‘yinlarda “his-tuyg‘u tili”ni qo‘llab-quvvatlash, ya‘ni bola o‘z holatini so‘z bilan ifodalashga rag‘batlantirilishi; nizolarni jazolash emas, muzokara orqali hal etish madaniyatini shakllantirish; o‘yin yakunida qisqa reflektiv suhbat orqali “nima bo‘ldi, kim nima his qildi, qanday kelishdik” kabi savollar bilan ijtimoiy tajribani ongli darajaga ko‘tarish. Bunday refleksiya o‘yin ta‘sirini uzoqroq muddatli ko‘nikmaga aylantiradi, chunki bola faqat harakatni emas, uning ma‘nosini ham ichkilashtiradi [2]. Natijada, o‘yin bolaning ijtimoiy moslashuvi uchun zarur bo‘lgan “yumshoq ko‘nikmalar”ni tizimli tarzda rivojlantiruvchi pedagogik texnologiya maqomiga ega bo‘ladi.

O‘yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional rivojlanishning markaziy resursi bo‘lib, u emotsional o‘zini boshqarish, empatiya, ijtimoiy me‘yorlarni qabul qilish, hamkorlik va muloqot kompetensiyalarini tabiiy, motivatsion va xavfsiz sharoitda shakllantiradi. O‘yin turlarining rivojlantiruvchi imkoniyatlari differensial bo‘lib, qoidali o‘yinlar norma va irodaviy nazoratni, rolli o‘yinlar esa ijtimoiy rol, kelishuv va emotsional anglashni kuchaytiradi. Taklif etilgan integratsiyalashgan model o‘yin sharoitlari, o‘yin mexanizmlari va ijtimoiy-emotsional natijalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni izchil tushuntiradi hamda pedagogik fasilitatsiya orqali ushbu natijalarni barqarorlashtirish mumkinligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1991. 93 с.
2. Эльконин Д. Б. Психология игры. Москва: Педагогика, 1978. 304 с.
3. Zoxidov A. M. Maktabgacha pedagogika: nazariya va amaliyot. Toshkent: O‘qituvchi, 2019. 240 b.
4. Smilansky S. The Effects of Sociodramatic Play on Disadvantaged Preschool Children. New York: Wiley, 1968. 240 p.
5. Denham S. A. Emotional Development in Young Children. New York: Guilford Press, 1998. 260 p.
6. Ismoilova N. S. Maktabgacha ta’limda bolalar psixologiyasi. Toshkent: Fan, 2020. 208 b.